

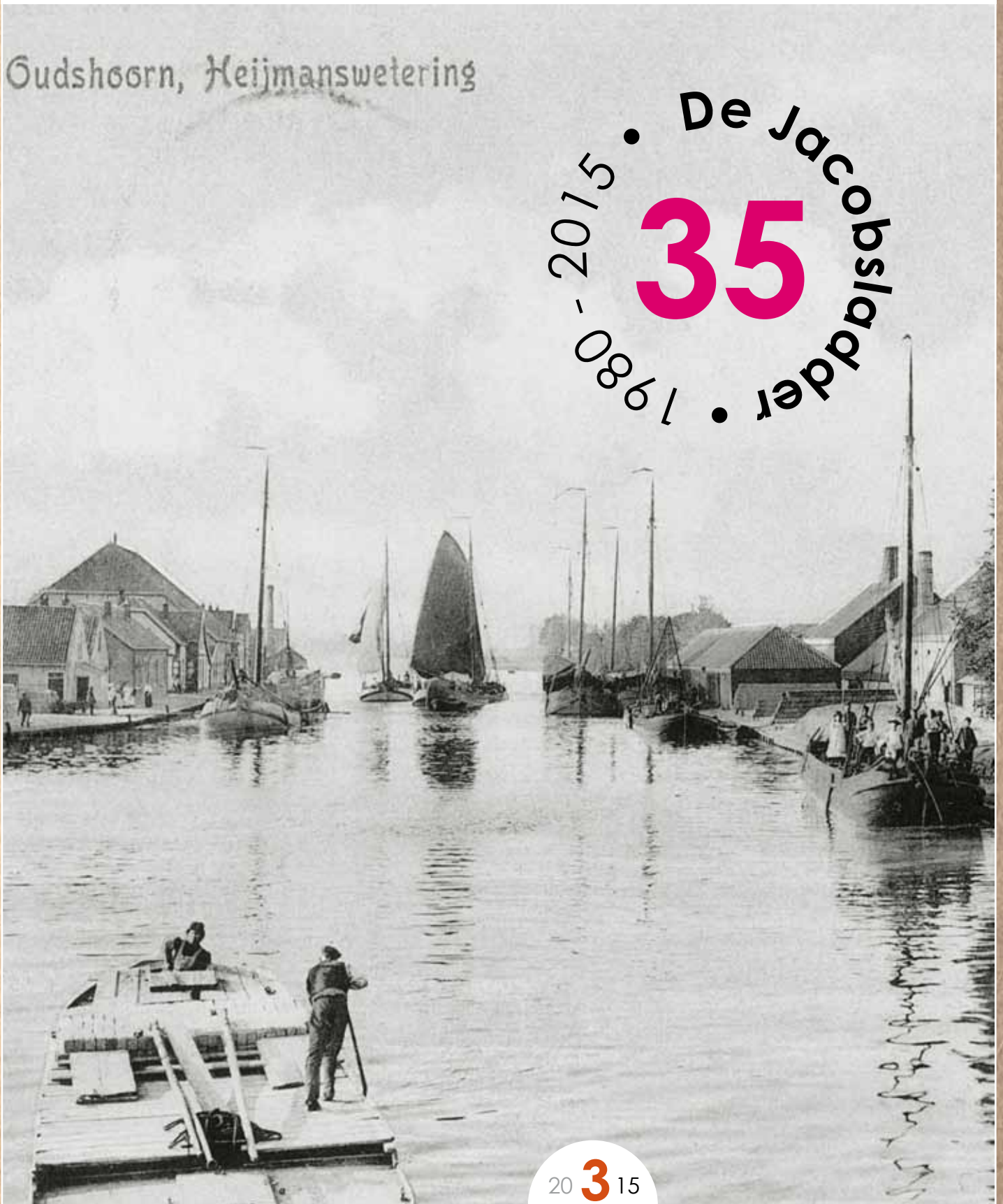

de Jacobs ladder

Kwartaaluitgave van de Stichting tot Behoud van het Cultureel Erfgoed van
Jacobsvoude, onder redactie van de Historische Vereniging O.C. van Hemessen

Gudshoorn, Heijmanswetering

1980 - 2015 • De Jacobs ladder • 35

Bij de voorplaat

Heijmanswetering of Woudwetering? Lees het artikel van Jaap Haasbroek hierover. Deze oude foto toont het water vanaf Oudshoorn richting Woubrugge – als tegenhanger van de vele foto's van de Woudwetering die u in de loop van de tijd in de Jacobs ladder hebt kunnen zien.

35e jaargang nr. 3, juli, augustus, september 2015

Erelid

- D. Brouwer de Koning, oud-burgemeester van Jacobswoude
- C. Karmelk, oud-penningmeester van de vereniging (2012†)

Voorzitter

- Ben Beukenholdt, Thuisweide 30, 2481 BK Woubrugge, telefoon 0172-519247, e-mail benbeukenholdt@hotmail.com

Secretaris

- Arjen Schreuder, Sterrenkroos 23, 2481 CM Woubrugge, telefoon 0172-518586, e-mail arjenschreuder@casema.nl

Penningmeester

- Frits Rohling, Theo Bosmanlaan 17, 2355 DA Hoogmade, telefoon 071-5018645, e-mail tjerkhiddes@kpnplanet.nl

Bestuursleden

- Thea Kok-Lansbergen
- Peter de Lange
- Ed Molenaar
- Anneke Zwarst

Redactie

- Thea Kok-Lansbergen (eindredactie) Emmalaan 74 2481 BB Woubrugge telefoon 0172-518 585 e-mail: thea.lansbergen@ziggo.nl
- Arjen Schreuder
- Anneke Zwarst

Basisvormgeving en opmaak

Blikveld, Zandvoort

Aan dit nummer werkten mee

Jaap Haasbroek
Henk Houtman
Cor Smit
Leen van Wageningen

Foto's en illustraties

Archief Jaap Haasbroek
Archief fam. Van der Laan
Archief Museum Van Hemessen
Archief Adri Pell
Archief Leen van Wageningen
Archief WAT
Erfgoed Leiden en Omgeving
Mevrouw A. den Horder
Henk Houtman
Hugo Tander
Teun Verzaal

Fotobewerking

Hugo Tander

www.hemessen.nl

.....

Op tijd opzeggen!

Wilt u – om wat voor reden dan ook – uw lidmaatschap van de Historische Vereniging niet verlengen, vergeet dan niet dit tijdig (vóór 1 december) schriftelijk te melden aan onze penningmeester: Frits Rohling, Theo Bosmanlaan 17, 2355 DA Hoogmade, e-mail: tjerkhiddes@kpnplanet.nl.

Contributie

Wilt u de Jacobs ladder voortaan ook graag elk kwartaal thuis ontvangen? Bel, schrijf of mail dan naar onze secretaris, Arjen Schreuder.

De contributie bedraagt € 15,- per jaar; en € 20,- voor hen die dit blad per post ontvangen. Te voldoen (bij voorkeur via de acceptgiro die u aan het begin van het jaar ontvangt) op onze rekening bij de Regiobank, nummer NL28 RBRB 0850 0174 16 t.n.v. Penningmeester Historische Vereniging 'Otto Cornelis van Hemessen', Theo Bosmanlaan 17, 2355 DA Hoogmade

De Jacobs ladder is een uitgave van de Stichting tot Behoud van het Cultureel Erfgoed van Jacobswoude.

ISSN 0168-1079

© Historische Vereniging 'Otto Cornelis van Hemessen'. Niets uit deze uitgave mag vernenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Van de voorzitter

De braderie was weer gezellig, en spontaan hebben zich zes nieuwe leden aangemeld. Welkom! We zijn ervan overtuigd dat u net zo veel plezier zult beleven aan het lezen van de Jacobs ladder als wij dat doen.

Dat brengt me dan naar de inhoudsopgave die voor me ligt. Het begint met het verbeteren van een paar kleine onvolkomenheden in nummer 2, en een paar interessante reacties van onze lezers. "Altijd leuk", schrijft de redactie...

Een uitgebreid verslag van de Algemene Leden Vergadering, waar ik helaas niet bij kon zijn. Ik heb begrepen dat de lezing zeer de moeite waard was. Goed om te horen!

Verder weer een aantal lezenswaardige stukken, onder andere de interessante mening van Jaap Haasbroek over de Woudwetering of Heijmanswetering, en een mooi artikel van Henk Houtman over Jacht- en scheepswerf Van der Laan.

En u weet, ik vertel niet alles. In elk geval veel leesplezier!

Tja, en dan de najaarsexcursie. Het lijkt ons nog steeds een boeiend onderwerp. Maar tot op heden zijn er maar twintig aanmeldingen.

En toen dacht ik dat ik klaar was met mijn voorwoord....

Niet dus..... want tijdens een bestuursvergadering bleek dat zich in totaal 23 mensen hadden opgegeven voor onze excursie. **U leest het goed, 23 mensen.**

INHOUDSOPGAVE

- Rondje om de kerk 1
- Meer dan een halve eeuw Kwiek en Lenig 2
- Woubrugge-Woodbridge ten einde 8
- De boerderij van Aspergehof Noordam 12
- Wie was Pieter van Hemeren? 16
- Schilderij van Jan ter Horst 18
- Woubrugge toen en nu 20

Waar onder acht bestuursleden (dat wil zeggen vier bestuursleden met hun partners.) En dus vijftien leden.

U begrijpt dat we dat niet kunnen doen. Voor de derde keer zeggen we de geplande excursie af. Jammer en spijtig. De betrokkenen zijn inmiddels geïnformeerd.

Maar, nu vragen we aan u om eens een van ons te bellen of een mail te sturen met de reden waarom u niet mee gaat. Zijn het de kosten? Is het onderwerp niet interessant?

Ik weet van een paar mensen die niet in de gelegenheid waren vanwege omstandigheden thuis, of vanwege de (on)toegankelijkheid van het reisdoel. Uiteraard hebben we daar begrip voor.

Maar de anderen kunnen gewoon hun mening geven. Het is uw, onze vereniging, dus kom en meld het...

In nr. 4 zal ik u het vervolg melden.

Mooie groet,

Ben Beukenholdt

Welkom!

Op de braderie mochten we weer diverse nieuwe leden noteren. Wij verwelkomen: de mevrouw/de heer/familie J. van Es-Molenaar, A. Hoogendoorn, J.E. Hoogendoorn, R. Jouvenaar, F. en K. Kwanks en K. Molenaar.

VAN DE REDACTIE

Foutje in het vorige nummer: bij het artikel over Woodbridge is een foto weggefallen, en een andere met een fout bijschrift gepubliceerd. Sorry!
Hierbij de ontbrekende foto met het juiste bijschrift:

Tennissers uit Woodbridge en Woubrugge op het dak van het gemeentehuis in Rijnsaterwoude met in hun midden burgemeester Van Beek (mei 1999).

En bij deze foto paste het volgende bijschrift:

Op 24 april 1993 plantten Woubrugse schoolkinderen een boom ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van de uitwisseling. Verder v.l.n.r. 'iron lady' Rietje Meijer, burgemeester Willem van Beek, mayor Mike Weaver en Russell Geen, oud-burgemeester.

Gratis af te halen!

Wie heeft er belangstelling voor het blad Spiegel Historiaal (later Geschiedenis Magazine)? Mevrouw Ellis de Jong (tel. 587335) heeft een hele stapel liggen, waar ze graag vanaf wil. Het betreft de jaargangen 1972 (vanaf nr. 6) tot en met 2006. Ook voor de liefhebber: Tijdschrift voor Geschiedenis, 1969 t/m 1977.

Van onze lezers

Altijd leuk, een reactie van een lezer, vindt de redactie. Onderstaand stukje plaatsen we dan ook met veel plezier. Wie reageert?

Laat ik me eerst even voorstellen: mijn naam is Jan van der Post en ik ben 75 jaar geleden geboren in Hoogmade, maar woon nu al weer heel veel jaren in de Achterhoek. Tot nu toe correspondeerde ik met Rie Kammeraat over de geschiedenis van onze dorpen. Ik heb daar heel prettige herinneringen aan; Rie had altijd een licht humoristische stijl van schrijven. Helaas is zij er niet meer; voor jullie en mij een groot verlies.

Dezer dagen schreef ik onderstaand stukje over het bevrijdingsfeest in Hoogmade; op die manier vertel ik mijn kinderen het een en ander over mijn jeugd. Maar hoe goed is mijn geheugen: ik las nooit iets over het onderwerp. Toch ben ik vrij zeker van de juistheid ervan. Wij woonden destijds aan de "baan", schuin tegenover café Witteman. Ik meen mij zelfs te herinneren dat wij de kop van Hitler nog een tijdje op onze zolder hebben opgeborgen. Zouden er nog lezers van De Jacobsbladder zijn die mijn herinnering kunnen bevestigen of aanvullen?

Groet, **Jan van der Post**

KOP-VAN-JUT

Het is augustus 1945. Het Oranjecomité 'Koningin Wilhelmina', waarvan mijn grootvader en naamgenoot Jan van der Post lid is, heeft bepaald dat het bevrijdingsfeest tegelijk met de dorpskermis zal worden gevierd. Rond de kop-van-jut van de gebr. Den Dubbelden heeft zich een grote groep gegadigden opgesteld. Bovenop de anders zo kale slagpen is een beschilderde houten kop geplaatst: een sluike lok zwart haar over zijn voorhoofd, een rechthoekig zwart snorretje onder zijn neus. De mannen, die in de kroeg van Witteman een aantal biertjes of borrels hebben ingenomen, verdringen zich om te mogen slaan. Nooit hebben ze de houten hamer zo hard op de kop-van-jut laten neerkomen... [Mei 2015]

Verslag van de ALV van de Historisch Vereniging 'Otto Cornelis van Hemessen' op donderdag 7 mei 2015

Aanwezige leden (buiten het bestuur): 24

Van de voorzitter Ben Beukenholdt en enkele leden is bericht van verhindering ontvangen.

1. Opening

Arjen Schreuder, secretaris, opent de vergadering als waarnemend voorzitter en heet de aanwezige leden welkom, alsmede de heer Cor Smit die de lezing na de pauze zal verzorgen.

2. Ingekomen stukken en mededelingen

a. De inmiddels in Frankrijk wonende heer Theo Hoekstra heeft een DVD gemaakt van de opening van de Batehof en vraagt of de Historische Vereniging belangstelling heeft voor deze DVD. Voor dit stukje geschiedenis heeft de Historische Vereniging uiteraard belangstelling.

b. In de vorige ALV is al gememoreerd dat een aantal bestuursleden al vele jaren in het bestuur zitting heeft en dat, los van statutaire termijnen, toetreding van "jong bloed" gewenst is. Anneke Zwarst is in 2014 toegetreden als lid en zal nu van rol wisselen met de secretaris. Indien de aanwezige leden hiermee instemmen, zal vanaf heden Anneke secretaris van de Historische Vereniging zijn.

De leden gaan akkoord. In de Jacobsbladder zal hiervan mededeling worden gedaan.

3. Notulen van de Algemene Ledenvergadering van 7 mei 2014

Na een leespaauze heeft geen van de aanwezige leden opmerkingen of vragen inzake de notulen. De notulen worden vastgesteld.

4. Jaarverslag van de secretaris

5. Jaarverslag van de penningmeester

De verslagen worden door respectievelijk de secretaris en de penningmeester voorgelezen. Naar aanleiding van het financiële verslag merkt Ewout van der Dussen op dat de voorraad boeken op de balans ongewijzigd is en stelt voor de voorraad in één keer af te schrijven. Frits Rohling

antwoordt dat momenteel een inventaris plaatsvindt van de boeken en dat daarna het bestuur een standpunt zal innemen.

6. Verslag kascommissie en benoeming nieuwe kascommissie

De kascommissie, bestaande uit Christian Malin en Cees de Lange is vanwege respectievelijk ziekte en vakantie afwezig. Ed Molenaar was bereid de heer Malin te vervangen tijdens de controle en meldt dat bij de controle op 16 april 2015 een keurige administratie is aangetroffen, een aantal steekproeven is genomen en goede antwoorden op gestelde vragen zijn ontvangen. Hij stelt voor, met dank aan de penningmeester, het bestuur decharge te verlenen, wat onder applaus gebeurt.

De kascontrolecommissie zal voor het boekjaar 2015 bestaan uit Cees de Lange en Jaap Haasbroek.

7. Begroting 2015

Jan Veraart merkt op dat er bij de uitgaven een bedrag opgenomen is voor de St. Cultureel Erfgoed Jacobswoude en vraagt waarvoor dit bedrag bestemd is. In 2014 zijn hiervoor geen uitgaven gedaan. Frits Rohling legt uit dat de H.V. jaarlijks een bedrag doneert aan de Stichting en dat ook jaarlijks een BTW-verrekening plaats vindt vanwege de publicaties van de H.V. In 2014 was het saldo € 0,00.

8. Rondvraag

- Vanuit de leden zijn er geen vragen.
- Anneke Zwarst meldt dat de excursie voor 2015 gepland is op zaterdag 26 september. Er liggen formulieren om aan te melden, maar nadere informatie volgt nog.
- Voor de liefhebbers liggen er enkele boeken om aan te schaffen

9. Sluiting

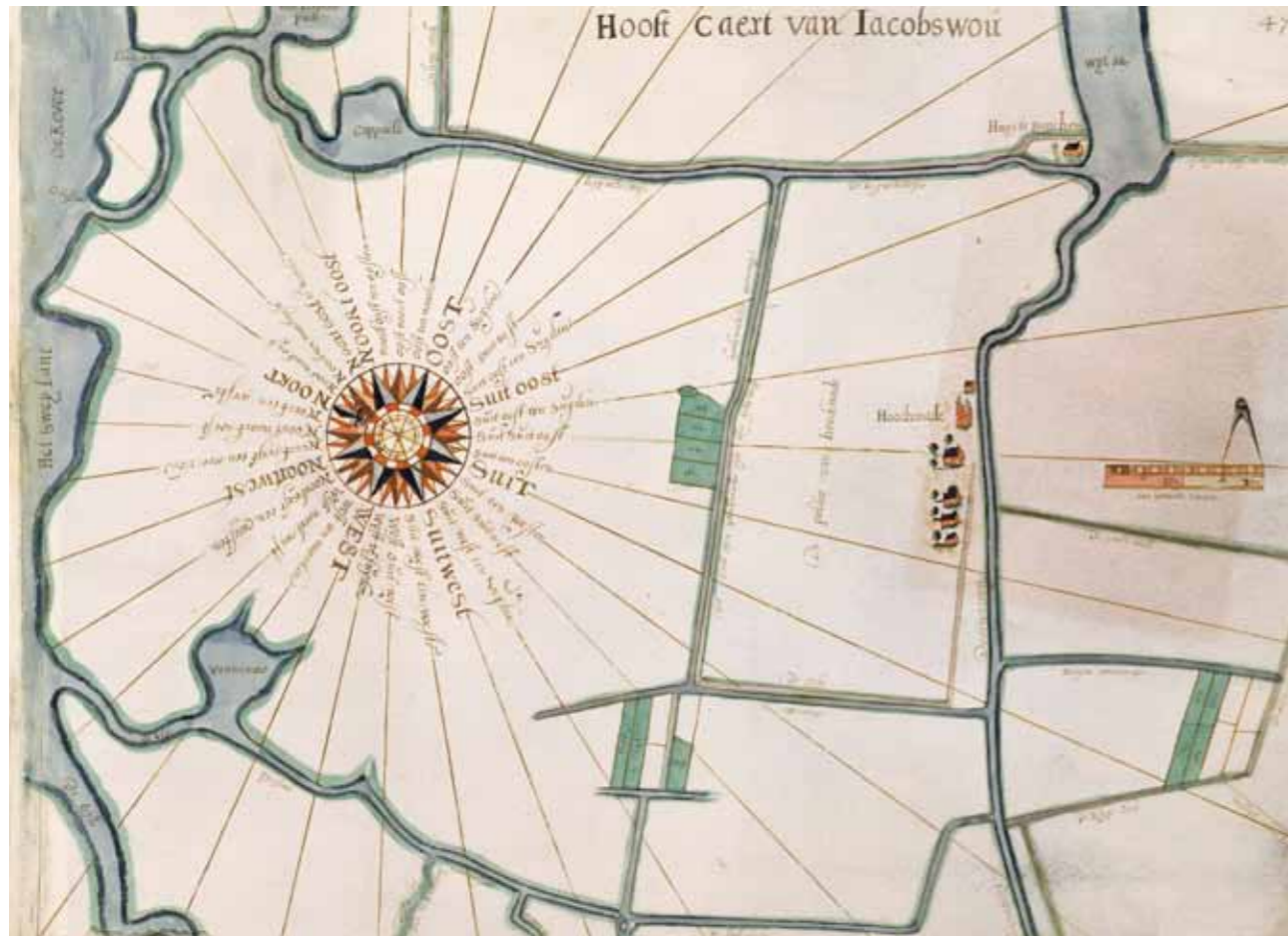
Om 20.35 uur sluit Arjen Schreuder, met dank voor de belangstelling van de aanwezige leden, de vergadering.

Aansluitend de lezing door Cor Smit, zie hieronder.

Rijnland en het belang ervan

Na de Algemene Ledenvergadering op 7 mei jl. vertelde Cor Smit, historicus uit Leiden, een boeiend verhaal over Rijnland en het ontstaan ervan. Rijnland is de streek die loopt van Hillegom in het noorden, tot Wassenaar/Zoetermeer in het zuiden, en van de kust tot aan Zwammerdam. Het is vanouds een van de kerngebieden van Holland, eeuwenlang een duidelijk herkenbaar geheel, met de stad Leiden als hoofdplaats of centrumgemeente. Een korte samenvatting, in grote stappen door het verhaal van Cor.

Al voordat de Romeinen ons land bezetten waren er nederzettingen aan de kust – de monding van de Rijn was een van de dichtstbevolkte gebieden van deze streek. Hoewel... wat is dichtbevolkt? Rond 800 n. Chr. woonden er in wat nu Zuid-Holland is circa 2400 mensen, waarvan de helft in Rijnland.

Van de 7e tot de 10e eeuw was Rijsburg de handelsplaats bij uitsteking; daar resideerden ook de graven van Holland en er was een abdij. Het kerkelijk centrum heette Kerkwerve, en het lag waar nu Oegstgeest te vinden is. Hier was de moederkerk van o.a. Esselyckerwoude.

Het land achter de kust bestond uit veenmoeras, met essen en wilgenbossen en veel krekken. De Does was zo'n getijderek.

Tussen de 10e en 13e eeuw begon men vanuit de woonkernen met de ontginning van deze wildernis. Bekend is dat Esselyckerwoude al voor 985 ontgonnen was; rond Hoogmade werden vanaf 1252 nederzettingen opgericht, en Jacobswoude speelde ook al een rol.

Door die ontginning kwam er veel water vrij – de plassen werden steeds groter. Bovendien verzandde de monding van de Rijn. De ambachten (voorloper van de gemeenten) gingen daarom samenwerken en de oprichting van het Hoogheemraadschap in Leiden in 1253 was daar het gevolg van.

Leiden werd de centrale plaats voor rechtspraak, economie, opleidingen enzovoort van het verzorgingsgebied Rijnland.

Stad en streek bloeiden en bloeiden door onder andere de lakenindustrie, de visserij en veehouderij, tuinbouw, én turfwinning (voor verwarming van de steden en voor steenbakkerijen en kalkbranderijen).

Het water was belangrijk voor de communicatie tussen producenten en afnemers van al deze sectoren. Er ontstond een hoogwaardig openbaar vervoer, met trekschuiten (met soms wel twaalf paarden), punters, zeilboten en stoomschuiten. Woubrugge was een belangrijke pleisterplaats voor de lijndiensten van de firma Karsjens. In de negentiende eeuw verschenen de spoorwegen, en daarna het autoverkeer – die de scheepvaart verdrongen.

Conclusie van de spreker was dat de verkeersinfrastructuur tussen 1950 en 1970, met name in de oost-west as van Rijnland, in de zeventiende eeuw beter was dan in de twintigste....

Na de Tweede Wereldoorlog veranderde er nogal wat in Rijnland. Smit noemde o.a. de groeiende invloed van steden als Haarlem, Gouda en Den Haag, de opkomst van de bollencultuur, en de enorme bevolkingsgroei. Hierdoor kregen de andere gemeenten in Rijnland draagvlak voor eigen voorzieningen, waardoor ze niet meer voor alles op de stad Leiden waren aangewezen.

Het begrip 'Rijnland' verloor daardoor aan betekenis, maar bestaat nog wel; bij de KNVB bijvoorbeeld.

Nieuwe ontwikkelingen vragen meer bestuurlijke samenwerking en dat is dringende noodzaak voor infrastructuur, milieu, woningbouw et cetera.

Bron: Erfgoed Leiden en Omgeving

Kunst & Ambacht thema Open Monumentendag 2015

Met Kunst & Ambacht zal op Open Monumentendag 12 en 13 september 2015 zowel de kunst als het ambacht in en rond het monument centraal staan. Het monument is dé plaats waar kunst en ambacht samenkomen. Daarom volop aandacht voor de architectuur – moeder aller kunsten – van het monument zelf, dit keer op een speciale manier uitgelicht. Maar ook de toegepaste kunsten die daarin te zien zijn, en de inspiratiebron die monumenten zijn voor andere kunstvormen, zoals podiumkunsten, beeldende kunsten, letteren of muziek. Tegelijkertijd wordt ook de ambachtscant – vaak kunstzinnig vormgegeven – in het monument op deze Open Monumentendag belicht: het stucwerk, de wandbeschilderingen, de tegeltableaus, het metselwerk, de betimmeringen, glas-in-lood. En dan zijn nog niet de ambachten genoemd gerelateerd aan de inrichting van monumenten, zoals het meubilair, het serviesgoed en glaswerk, de stoffering, de klokkenmaker of de hovenier.

Bij gebouwen waar representatie een belangrijke rol speelt zijn de toegepaste en vrije kunsten het rijkst vertegenwoordigd en krijgt het – decoratieve – ambachtswerk een bijna exclusieve status; of het nu particuliere woonhuizen, stadspaleizen, religieuze monumenten, openbare gebouwen, winkels of kantoren zijn. Maar ook bij meer sobere gebouwen, waar de indeling en inrichting bijna uitsluitend utilitair is, zoals industrieel erfgoed als smederijen, werkplaatsen, of boerderijen is de link met ambacht volop aanwezig.

Is er een betere plek denkbaar waar zoveel verschillende vormen van ambacht, zowel oude als hedendaagse, samenkomen en te zien zijn, dan bij een monument?

Op Open Monumentendag valt het allemaal samen en krijgen kunsten en ambachten ruim baan. Kunstenaars en vaklieden tonen hun kunnen, monumenten in restauratie krijgen speciale aandacht en vertellen hun verhalen aan bezoekers. Wat er in Hoogmade en Woubrugge op Open Monumentendag op het programma staat leest u te zijner tijd op onze website.

Woudwetering of Heimanswetering?

door Jaap Haasbroek

Is het nou de Woudwetering of de Heimanswetering? Beide benamingen worden gebruikt voor het water dat Woubrugge doormidden snijdt. Jaap Haasbeek, oud-wethouder van Woubrugge en al heel lang conservator van het museum O.C. van Hemessen, zocht uit hoe het zit.

Er is geen Woubrugger die niet weet waar 'De Wetering' is en dat deze de (Oude) Rijn met het Paddegat verbindt. Merkwaardig is dat de wetering in Woubrugge de Woudwetering, maar in Alphen de Heimanswetering wordt genoemd

Kijkend naar de topografische kaart van Zuid-Holland (situatie 1912) zijn er meer merkwaardige zaken:

→ In de Vlietpolder en Oudendijksepolder is het slotenpatroon oost-west gericht; deze polders lozen hun water, verzameld in een Z-N molenwetering, in de Wijde Aa.

→ In de Lagewaardsepolder is het slotenpatroon ZO-NW; de molenwetering staat dwars op de sloten en loost het water op de Gemeenlandschewatering (op de grens tussen Koudekerk en Alphen/Oudshoorn). De Gemeenlandschewatering past

keurig in het slotenpatroon van de Lagewaard en de Gnephoek.

→ In de polder Gnephoek is het slotenpatroon ZZW-NNO. Het slotenpatroon aan de oostzijde van Heimanswetering komt overeen met dat van de Gnephoek.

→ Het slotenpatroon in de Vrouwgeestpolder lijkt een voortzetting van de Gnephoek maar is daarvan gescheiden door een dijk.

→ De Heimanswetering is ZZO-NNW gericht en past dus niet in het slotenpatroon van de aanliggende polders.

→ De molenweteringen in de Gnephoek en de Vrouwgeest lozen op de Heimanswetering.

→ En dan het gegeven dat in 1505 de brug over de Woudwetering werd verwijderd in het belang van de scheepvaart. Waarom lag daar een brug? Het dorp Woubrugge ontstond pas in de tweede helft van de 16e eeuw!

De uitspraak "God schiep de wereld maar Holland is gemaakt door de Hollanders" is kenmerkend voor het gebied van Rijnland waar deze polders liggen. De Hollanders hebben dit gebied in het verleden bewoonbaar gemaakt. Het ziet er erg ingewikkeld uit en daar moet een reden voor zijn.

In het navolgende wordt getracht op basis van gebeurtenissen in het verleden en de daarop volgende besluiten de 'merkwaardigheden in het landschap' in een logisch verband te brengen.

Gebeurtenissen 1

Ontstaan van het Graafschap Holland

In 889 kreeg Gerulf, stamvader van het Hollandse Huis, een aantal gebieden in het latere graafschap Holland in leen. In 922 volgde Dirk 1 zijn vader op; door schenking van de koning werd het graafschap uitgebreid en het bestreek toen de Noordzeekust van de Maas in het zuiden tot het Vliet in het noorden. Dat lijkt heel wat, maar er woonden weinig mensen, bewoning was beperkt tot de mondingen van de rivieren (de Maas-Vlaardingen, de Rijn-Katwijk, het Oerij-Velsen) en de geestgronden achter de duinen (Rijnsburg, Egmond). Ook langs de oevers van de rivieren was bewoning mogelijk maar het 'comfort' was erg afhankelijk van de

waterstand in de rivieren, die niet bedijkt waren en zonder belemmering naar de Noordzee stroomden, dus met getijdenwerking.

De rest van zijn graafschap bestond uit onbruikbare veengebieden.

De politiek van de graven van Holland was gericht op vestiging van mensen van buiten het graafschap. Als 'lokkertje' kreeg iemand die bijvoorbeeld aan de Rijn een boerderij begon, het recht zijn perceel (loodrecht op de Rijn) in het veen uit te breiden mits hij rekening hield met zijn burens. Om het veen bruikbaar te maken moesten er sloten gegraven worden waardoor het veen kon afwateren op de Rijn. Zo zijn de langgerekte percelen ontstaan die nu zo opvallend zijn voor de polders langs de Rijn (bijvoorbeeld de Lagewaard en de Gnephoek).

Gebeurtenissen 2

De Grote ontginning

Na verloop van tijd was de Rijnsoever praktisch 'vol'. Graaf Dirk 2 (939-988) besloot tot een nieuwe, systematische, aanpak. In de nog ruige veengronden in het achterland van de ontgonnen percelen aan de Rijn werd een sloot gegraven en een kade aangelegd. De boeren aan de Rijn werden hiermee beperkt in hun rechten, maar waren wel verlost van het water dat uit het veen naar de Rijn afstroomde. In het ruige veen werden, met een vaste maat, rechthoekige blokken uitgezet met daarin meerdere 'hoeven' van gelijke grootte. Ontginners konden zich melden om die hoeven te ontwikkelen. Met een groep ontginners werden in een 'cope' (overeenkomst tussen de graaf en de ontginners) de rechten en plichten vastgelegd. Een ontginner was een zelfstandige ondernemer en moest per jaar 1 tijns (1 denarius, toen de kleinste zilveren munt, met een waarde overeenkomend met wat een werkmans in een halve dag verdiende) plus 10% van de opbrengst van zijn bedrijf als belasting betalen. Daarnaast was de groep verplicht, als de graaf het met zijn 'ban' zou gebieden, mannen te leveren voor werken in het algemeen belang zoals bijvoorbeeld landsverdediging, kasteelbouw, maar ook voor de aanleg van waterstaatswerken en wegen.

Volgens Van der Linden waren Esselijckerwoude, Rijsaterwoude en Leimuiden de eerste ontginningen die volgens dit principe zijn ontwikkeld. Esselijckerwoude zou kort voor 985 zijn ontgonnen.

De nieuwe aanpak bleek een groot succes - er kwamen veel mensen van buiten het graafschap op af. De Bisschop van Utrecht nam het systeem al snel over.

Bij de ontginning van Esselijckerwoude, dat later de gemeente Woubrugge werd, is de kade met sloot op de topografische kaart nu nog te herkennen als de zuidelijke grens van de gemeente. Een groot deel van de kade staat nu bekend als het fietspad de Ruige kade. De kade zelf behoorde vanaf het begin tot de, aan de Rijn gelegen, polders (hij lag er voor hun belang). Het midden van de in opdracht van de graaf gegraven sloot ten noorden van de kade (later Zwet = grens genaamd) is de grens tussen de oude Rijnpolders en de nieuwe ontginning.

Tussen de (nu Wijde) Aa en de gegraven sloot werden, ruwweg Z-N gericht, een aantal weteringen gegraven, waaronder de Woudwetering. De sloten van de nieuwe hoeven waterden op deze weteringen af. Zo kwam het huidige kaartbeeld van de Woubrugse polders tot stand.

Waarschijnlijk werd tijdens de werkzaamheden het water via de gegraven sloot naar de Burma en de Doysen (bestaande veenriviertjes) en vervolgens naar de Rijn afgevoerd.

Gebeurtenissen 3

De Rijnmond bij Katwijk slijt dicht

Het ging een hele tijd goed. Door de daling van het maaiveld (zie verder: De ontwikkeling van een veenontginning) waren wel aanpassingen van de afwatering nodig, maar dat ging geleidelijk. Een serieus probleem was dat, door de ontginning van de ruige venen, de afwatering van de veengebieden sterk verbeterde, met name de snelle afvoer van regenwater, zodat de Rijn steeds meer pieken in de afwatering moest verwerken. En, tot overmaat van ramp, verzandde de Rijnmond bij Katwijk.

Op 21-12-1163 was er een hevige NW-storm met bijbehorende stortbuien. Dat leidde tot grote wateroverlast. De Hollanders constateerden dat hun probleem mede veroorzaakt werd doordat er veel water uit de Utrechtse veengebieden kwam, en zij vonden het onterecht dat die Utrechtse Holland met hun water opzadelden. Ze konden daarvoor toch de Vecht gebruiken! Graaf Floris III besloot, ten gerieve van zijn onderdanen, in de Rijn bij Zwammerdam een dam te leggen die het Utrechtse water keerde. De Bisschop was daar niet blij mee en klaagde bij de keizer. Deze keizer, Frederik Barbarossa, besloot in 1165 dat de dam eruit moest en gaf graaf Floris bevel de dam te verwijderen. Of de dam echt verwijderd is, is niet duidelijk. Later blijkt de situatie te zijn ontstaan dat Rijnland (Holland) één van de landhoofden van "Zwammerdam" en Woerden (Utrecht) de andere onderhield. Zo kon de ene partij de dam niet afsluiten; maar de andere evenmin de opening naar believen vergroten.

De Hollanders moesten het probleem dus anders oplossen.

De polders langs de Rijn hadden waarschijnlijk al eerder de afwatering per hoeve op de Rijn vervangen door een gemeenschappelijke uitwatering die, in geval van hoogwater, met een keersluis kon worden afgesloten. Voorbeeld daarvan is de Burma, nu Gemeenlandschewatering genoemd, op de grens van Oudshoorn en Koudekerk: de gemeenschappelijke uitwatering van de Gnephoek en Lagewaard op de (Luttike) Rijn.

Voor zover dit niet al eerder was gebeurd hadden de niet-aan-de-Rijn gelegen polders, bijvoorbeeld die in Esselijckerwoude, Rijsaterwoude en Leimuiden, hun afwatering al verlegd naar het noorden, waar het water via de Haarlemmermeer-Spaarne en/of Drecht-Amstel naar zee kon.

Vijftien Rijn-ambachten, van Katwijk tot Alphen, sloegen de handen ineen om een uitweg voor het water in noordelijke richting te realiseren: de doorgang van bruggen in Leiden werd vergroot, de Zijl met daarin een sluis en de Does werden gegraven (dit is afgeleid uit het feit dat uit latere oorkondes

Noodweer leidt tot doorbraak duinen

UTRECHT, 1 november 1170 - Ten gevolge van de zware stormen die sinds enkele weken over het land razen, is vandaag op het feest van Allerheiligen de duinenrij in het westen van het land op twee plaatsen volledig doorgebroken. Het zeewater is nu zover het land binnengedrongen dat zelfs bij de wallen van de stad Utrecht de getijdenwerking merkbaar is: de poorters konden vanaf de stadsmuren zonder moeite zoutwatervis vangen. In Kennemerland heeft de overstroming vele gebieden zwaar getroffen; de huizen boden geen enkele bescherming tegen het water en slechts een enkeling bleef voor de verdrinkingsdood gespaard.

De overstroming is een herhaling van de zware stormvloed van 21 december 1163, waarbij vele dorpen in het kustgebied, onder andere bij de Maasmond, voorgoed verloren gingen. In de *Annalen* van het klooster Egmond is daarover het volgende opgetekend: 'Bijna iedereen werd met zijn bezittingen in de golven meegesleurd, behalve diegenen die met veel moeite op een schip hadden kunnen vluchten.' De geografische situatie van het westen lijkt - voor zover nu is te overzien - ingrijpend te zijn veranderd: Wieringen is een eiland geworden, twee geestdorpen in het noorden van Kennemerland, Huisduinen en Callants-oog, eveneens.

blijkt dat deze vijftien ambachten onderhoudsplichtig waren voor een aantal bruggen in Leiden, de Zijl, de sluis en de Does).

Het was een stap in de goede richting, maar het was voor iedereen duidelijk dat er meer moest gebeuren.

De nieuwe woongebieden op het veenland bleken toch wel erg kwetsbaar. De storm van 1163 leidde ertoe dat er geen nieuwe ontginningsprojecten meer werden opgezet. Het zou tot het midden van de 13e eeuw, bijna 100 jaar dus, duren voor de

resterende ruige venen in Zuid-Holland ontgonnen werden.

In plaats van de individuele ambachten/polders die hun eigen problemen oplosten, moest er een overkoepelende organisatie ontstaan die de gemeenschappelijke problemen kon aanpakken.

Gebeurtenissen 4

Heffige stormen

Ook in 1170 en 1196 waren er heffige stormen met als gevolg enorme wateroverlast. De Sint Nicolaasvloed (1196) leidde er ook toe dat de Zuiderzee veel groter werd. Geluk bij een ongeluk was dat de afwatering naar het noorden daardoor werd verbeterd. Dezelfde stormvloed leidde ook tot vergroting van de Lek-Maasmond waardoor de afvoer van hoog 'opperwater' van de Rijn naar zee werd verbeterd en dus gunstig voor Utrecht.

Uit een tweetal oorkondes uit begin 13e eeuw blijkt dat er stapsgewijs voortgang wordt geboekt in de oplossing van de gemeenschappelijke problemen.

Een ongedateerde oorkonde, waarschijnlijk uit november 1200, bevat een overeenkomst tussen de graaf van Holland en de bisschop van Utrecht, waarbij de hertog van Brabant als bemiddelaar optreedt. Uit de oorkonde blijkt dat er weer (of nog steeds?) een dam bij Zwammerdam de Rijn afsluit. Deze moet er weer uit, maar de bisschop wordt dan wel verplicht ervoor te zorgen dat er drie weteringen (in Holland?) worden gegraven om het water naar het noorden af te voeren én de bisschop mag alleen water naar Rijnland laten stromen als het Holland goed uitkomt. Als de bisschop niet aan deze voorwaarden zou voldoen hoefde de graaf de dam niet te verwijderen. Kennelijk is tussen 1165 en 1200 het inzicht ontstaan dat 'dam erin of eruit' alleen maar het probleem heen en weer schoof, en dat andere ingrepen nodig waren om het probleem op te lossen.

In een document uit 1226 doet Koenraad, legaat van de paus, uitspraak over de geschillen tussen de graaf en bisschop. De doorstromingsbreedte van de Zwammerdam wordt vastgesteld.

Een andere kwestie was het onderhoud van sluisen. In die tijd was de Wendeldijk langs het Leidse meer (later uitgegroeid tot de Haarlemmermeer) de noordgrens van Rijnland. In deze dijk waren zeven uitwateringsluizen opgenomen. Door deze sluisen en de sluis in de Gouwe werd de afwatering naar zee geregeld en had Rijnlands boezem een min of meer vast peil (ge vrijwaard van waterpeilvariatie door eb en vloed). De bisschop was ook verplicht drie van de zeven sluisen te onderhouden. Tevens blijkt uit dit document dat de in 1200 afgesproken drie weteringen inderdaad zijn gerealiseerd.

Er is tot nu toe geen document gevonden waarin staat welke weteringen door de bisschop zijn gegraven. Historici die zich daarover gebogen hebben zijn het er wel over eens dat de Heimanswetering er één van is. (Daarnaast is de verbinding tussen de Oude Rijn en het veenstroompje de Gouwe, dat ter hoogte van Boskoop zijn oorsprong zal hebben gehad, een goede kandidaat. Daarmee werd ook de afvoer naar het zuiden verbeterd.)

Het is een gunstig punt: bij Alphen loopt de Rijn naar het noorden en gaat vervolgens in zuidwestelijke richting verder. Door de overheersende ZW-wind wordt het water opgestuwd naar de monding van de Heimanswetering en de nieuw te graven wetering is zo kort mogelijk. Maar om daar zomaar een wetering te graven bleek niet eenvoudig. Om de problemen te begrijpen is het van belang na te gaan hoe de Gnephoek, ontwikkeld halverwege de 10e eeuw (zie Gebeurtenissen 1), er na 250 jaar uitzag.

Ontwikkeling van een ontginning, de Gnephoek in 1200

Door ontwatering droogt het veen uit, klinkt in. Bovendien oxideert ('verbrandt' zonder vuur) de droge veengrond als deze aan de lucht wordt blootgesteld. Gevolg is daling van het maaiveld met gemiddeld 3 tot 5 mm per jaar (de maaiveld-daling hangt samen met de grondwaterstand). Dat lijkt niet veel, maar de maaiveld-daling houdt pas op als de grondwaterstand gelijk is aan het maaiveld of als het veen op is.

Wat valt er te zeggen over de hoogte van het maaiveld ten tijde van de ontginning? Als voorbeeld de Vlietpolder: deze heeft in 1990 een maaiveldhoogte van -1,8 meter ten opzichte van het NAP. Door de klink van het veen is het maaiveld in de 1000 jaar sinds de ontginning met 3-5 meter gedaald. Daarnaast is de gemiddelde zeespiegel (wordt in Nederland aangegeven met het NAP) tegenwoordig 0,5-1 meter hoger dan 1500 jaar geleden. Tijdens de ontginning zal het maaiveld van het veengebied dus ± 5 meter boven de zeespiegel hebben gelegen.

Voor de Gnephoek ligt de zaak wat ingewikkelder. Liggend aan de Rijn was er aan de Rijnsoever geen veen. In de voorgaande eeuwen is daar bij hoge waterstanden door de rivier klei afgezet. Naarmate de afstand naar de Rijn toeneemt is de kleilaag dunner, vermengd met veen.

De klei-oever heeft geen last van klink. De dijk langs de Rijn ligt tegenwoordig doorgaans op NAP +0,5 meter. Het gebied erachter ligt ongeveer op NAP. Rekening houdend met de rijzing van de zeespiegel zal tijdens de ontginning de oever ongeveer 1 meter boven het gemiddelde rivierpeil gelegen hebben, met langs de rivier een dijkje van ongeveer 0,5 meter. Gaande vanaf de rivier naar het noorden begon op 50 à 100 meter van de rivier het veen (in eerste instantie nog vermengd met klei) en liep het maaiveld op tot zo'n ± 4 meter hoogte ten opzichte van de oever.

Na de ontginning begint het proces van maaiveld-daling. In 1200, na 250 jaar, zal de situatie zijn ontstaan dat in eerste instantie vanaf de rivier het maaiveld nog oploopt, maar naarmate de kleifrac-tie afneemt is de maaiveld-daling sneller verlopen en ligt het maaiveld op zijn best nog op het niveau van de oever. In deze situatie is afwatering naar de rivier alleen nog mogelijk bij lage waterstanden. Interessant in dit verband is de kaart van Rijnland gemaakt door Floris Balthazar in 1615.

Getoond is het stukje waar de Wetering op staat met gedeelten van de polders.

De Vrouwgeest (zie verder) strekt zich uit van de Groenwech tot de grens met Woubrugge (de letters Vrou zijn abusievelijk in de Oudendijksepolder

terecht gekomen). Het noordelijke deel van de Gnephoek is door de dwarskade gescheiden van de rest van de polder.

Kennelijk was, tussen 1200 en 1615, het maaiveld van het noordelijke deel van de Gnephoek zover gedaald dat het niet meer mogelijk was om daar hetzelfde waterpeil te hebben als in de rest van de polder en is het door 'de dwars kade' van de polder gescheiden.

Wat ten slotte ook opvalt is dat in polder Gnephoek in 1615 een molen is ingetekend, en er ook molens in de Oudendijkse polder zijn, maar de Vrouwgeest moet het (nog) zonder molen doen. In 1756 wordt besloten de Vrouwgeestpolder tezamen met het noordelijke deel van polder Gnephoek uit te venen, "zover het veen strekt". Daartoe

wordt de nu bestaande ringdijk aangelegd en ontstaat de huidige situatie. De Groenwech is de huidige Middenweg en de dwarskade de Notweg.

Aanleg van de Heimanswetering

Het startpunt van de nieuwe wetering was duidelijk (zie Gebeurtenissen 4 slot). Het eindpunt lag ook voor de hand: aansluiten op de bestaande Woudwetering. Om zo min mogelijk te hoeven graven dus een rechte lijn.

Maar:

1. Het slotenpatroon in de Oudhoornse polder en de Gnephoek werd daardoor op een ongelukkige manier doorsneden.
2. De nieuw te graven wetering doorsneed de Gnephoek (en wat nu Kalkovenpolder heet) waarvan de maaiveldhoogte naar het noorden toe steeds lager werd.
3. Dat klemde temeer omdat de wetering werd gegraven om de verstopte afwatering van de Rijn te vervangen - dus juist bij dreigende wateroverlast zou deze nieuwe wetering veel water moeten afvoeren.

4. De Woudwetering, waardoor het water vervolgens moest afstromen, was daar niet op berekend. De Woudwetering moest aanzienlijk worden verbreed en misschien wel van kaden worden voorzien om, zonder overlast voor de aanliggende polders, het water te kunnen afvoeren.

5. De ambachtsheren van Oudshoorn en Esselikerwoude waren natuurlijk niet blij met zo'n brede wetering. Zij werden opgezadeld met een risico en, bij wateroverlast, een vrijwel onoverkomelijke hindernis die hun ambacht in stukken sneed.

Ad 1 Het lijkt niet zo gek te veronderstellen dat er oorspronkelijk één Oudhoornse ontginning bestond. Door het graven van de Heimanswetering werd daarvan een hoek afgesneden, mogelijk ontleent de Gnephoek daar zijn naam aan.

Ad 2 Het lijkt logisch dat het probleem van het laaggelegen maaveld van het noordelijk deel van de Gnephoek is opgelost door een kade aan te leggen waarmee het laagste deel van de Gnephoek werd gescheiden van het hogere deel (zoals later opnieuw is gebeurd in de Vrouwgeest). Aan het slotenpatroon hoefde niets te veranderen. Daarmee ontstond een nieuwe polder, de Vrouwgeest.

Ad 3 Misschien is daarbij ook gedacht aan de mogelijkheid om in geval van nood water uit de Heimanswetering in de Vrouwgeest te laten lopen om de druk op de andere polders te verlichten.

Ad 5 Aan de bezwaren van de ambachtsheren kon worden tegemoetgekomen door, in het kader van het project, de bouw van een brug toe te zeggen:

- Over de Heimanswetering: direct bij de Rijn waar deze brug in de latere eeuwen een rol kreeg als onderdeel van de weg op de lage zijde van de Rijn. 'Verre nazaat' van deze brug is de huidige 's-Molenaarsbrug.
- Over de Woudwetering: deze brug werd in latere eeuwen alleen lokaal gebruikt. In 1505 woog het nadeel voor de scheepvaart zwaarder dan het voordeel van een vaste oeververbinding. De brug werd gesloopt en vervangen door een veer.

Slot

Of de gang van zaken werkelijk zo gegaan is als hiervoor beschreven is moeilijk te bewijzen. Maar ik heb geprobeerd om de 'merkwaaardige zaken' die in het landschap van Woubrugge en Oudshoorn bestaan in een logisch verhaal onder te brengen. In ieder geval is het niet Woudwetering of Heimanswetering, maar Woudwetering en Heimanswetering!

Noten

(1) O.C. Van Hemessen, pag. 48

(2) H. van der Linden, De Oud Hollandse Veenstreek, Historisch Geografisch Tijdschrift 27e Jrg No 3 2009

(3) S.J. Fockema Andreae; Willem 1 en de Hollandse hoogheemraadschappen, pag. 8

(4) M. van Tielhof en P.J.E.M van Dam; Waterstaat in woord "gnep" zou verwant kunnen zijn aan het oudnoorse pniipa en hniipa met

de betekenis overhellende klip en het hoofd laten hangen. Alternatief is dat Gnephoek oorspronkelijk Kniphhoek was, dus afgeknipt van het Oudshoornse gebied) Stedenland, pag. 42

(5) S.J. Fockema Andreae; Willem 1 en de Hollandse hoogheemraadschappen, pag. 21

(6) Teixeira de Mattos pag. 245

(7) N. Nieuweijer, aantekeningen over de naam van de Gnephoek (het woord "gnep" zou verwant kunnen zijn aan het oudnoorse pniipa en hniipa met de betekenis overhellende klip en het hoofd laten hangen. Alternatief is dat Gnephoek oorspronkelijk Kniphhoek was, dus afgeknipt van het Oudshoornse gebied)

Geraadpleegde literatuur

- O.C. Van Hemessen; Eene wandeling door Woubrugge en Hoogmade; Uitg. VADA, Wageningen 1904
- Jhr. L.F. Teixeira de Mattos; De waterkeeringen, Waterschappen en Polders van Zuid-Holland; deel 1, Het Hoogheemraadschap van Rijnland; Uitg. Martinus Nijhoff 's-Gravenhage 1906
- H. van der Linden; DE COPE, Bijdrage tot de rechtsgeschiedenis van de openlegging van der Hollands-Utrechtse laagvlakte; Uitg. Van Gorcum & Comp. NV, Assen 1958
- Maarten Valken c.s.; Kroniek van Nederland; Uitg. Elsevier Boeken BV, Amsterdam 1987
- Thimo de Nijs en Eelco Beukers; Geschiedenis van Holland tot 1572; Uitg. Verloren BV, Hilversum 2002
- Milja van Tielhof en Petra J.E.M. Van Dam; Waterstaat in stedenland, Het hoogheemraadschap van Rijnland voor 1857; Uitg. Matrijs, Utrecht 2006
- Marcel Kuiper; Atlas van Historische Topografische Kaarten, Zuid Holland; Uitg. 12 Provinciën, Landsmeer 2007
- H. van der Linden, De Oud Hollandse Veenstreek, Historisch Geografisch Tijdschrift 27e Jrg No 3 2009

Jacht- en scheepswerf Van der Laan bestaat bijna 100 jaar 'Nimmer zoo'n mooie salonroef gezien'

door Henk Houtman

Hier begon het, op de westkant aan de Heimanswetering. In het huisje woonden de twee gezinnen van oprichters Arie en Dirk van der Laan.

Begonnen met telefoonnummer 13. Daarna werd het 113, vervolgens 8113 en nu 518113. Het mag duidelijk zijn. De firma P.A. van der Laan aan de Vrouwgeestweg in Woubrugge kent een lange historie. Het kasboek van de jacht- en scheepswerf begint in 1917, maar officieel is Gebr. Van der Laan op 24 december 1919 opgericht. Over vier jaar wordt dus het honderdjarig bestaan gevierd. Aan het roer staat inmiddels de derde generatie Van der Laan. De Jacobsladder tilt een tipje van de sluier op over de geschiedenis van een van de oudste bedrijven in Woubrugge.

De oude Jacob van der Laan (geb. 1863) was een landarbeider op de boerderij, die werd gerund door een pachtboer, maar eigendom was van notaris Stoop. Deze verkocht begin 20e eeuw de boerderij aan Maarten Buitelaar, een oud geslacht dat al in de 17e eeuw wordt genoemd. De boerderij staat nog steeds aan de Ringdijk (Gnephoek) in de Vrouwgeestpolder. Destijds heette het daar nog

gemeente Oudshoorn en de adresaanduiding was wijk 1, nummer 120.

Jacob woonde met zijn echtgenote Margrieta Pieterella van der Hoogt in een huisje naast de boerderij. Tussen 1887 en 1910 werden er elf kinderen geboren: Hendrika, Wilhelmina, Dirk, Arie, Margrieta Pieterella, Jansje Saartje, Gerard, Trijntje, Johannes, Trijntje en Jacob.

Scheepsbouw

Wat moesten al die jongens gaan doen voor de kost? Velen gingen op boerderijen werken maar er was ook nog een Wetering met z'n beurtschepen, die vracht en passagiers vervoerden naar Leiden, Amsterdam, Gouda, etc. Trekschuiten, roeiboten, pontjes, later stoom- en motorschepen. Als vanzelf ontstond scheepsbouw in Woubrugge met als grote aanjager vanaf 1847 Scheepswerf De Dageraad. Een paar andere namen: G. van Wijk, Wester, Hollandia, Molenaar en Van der Laan. In Hoogmade de scheepswerf van Kees en Dorus Colijn. Duizenden jachten, kotters, trawlers, binnenvaartschepen en sleepboten zijn hier in de loop der jaren gebouwd.

Dat leverde veel werkgelegenheid op. Zoon Arie van der Laan, op 16 augustus 1894 geboren op de boerderij in Oudshoorn, ging werken op de werf van De Dageraad en deed daar de nodige ervaring op. Met veel ondernemingszin, inzicht en een flinke dosis doorzettingsvermogen begon hij samen met zijn twee jaar oudere broer Dirk (3 april 1892) voor zichzelf. De broers kochten aan de overkant van De Dageraad een stuk grond aan het Zuideinde (nu Vrouwgeestweg) met een paar huisjes en verder grotendeels begroeid met bomen.

bijgehouden. De eerste uitgaven betroffen een boormachine, pons, bankschroef, ijzerzaag en wat oud ijzer. Voor 'telephooneeren' werd 35 cent genoteerd. Op 11 augustus kwamen de eerste verdiensten binnen: f. 7,50 voor het leveren van een ...ledikant aan de heer Lankhout. Er worden tien postzegels van drie cent en één van vijf cent aangeschaft en voor 75 cent wordt een advertentie in het binnenvaartblad 'Schuttevaer' geplaatst.

24
26
28
29
29
29
6
16
19
19
16
16
16
16
17
17
17
19
22
23
23
21
21
24
24
27
27
9
5

Een gedeelte uit het zorgvuldig bewaarde kasboek over inkomsten en uitgaven in het jaar 1917.

Maar toen begon toch alras het serieuze werk. Op 11 september 1917 werd voor f. 137,50 een roeiboot gekocht, die twee weken later na een opknapping voor f. 150 wordt verkocht. Vader Jacob was waarschijnlijk niet in staat zijn zoons met kapitaal te ondersteunen. De broers hadden geld geleend, de verschuldigde rentes werden ook allemaal netjes in het kasboek bijgehouden. De vanaf het begin bewaarde kasboeken leveren een schat aan interessante historische feiten op. Ze geven informatie over lonen, belastingen, rentes, werktuigen, kosten van materialen en grondstoffen, maar ook komen tal van namen van bekende Woubrugse families langs.

Dankbetuigingen

Arie en Dirk van der Laan begonnen met reparatiewerk. Ze namen allerlei werkzaamheden aan, zoals pannen repareren en een heft aan een mes

zetten. Arie knipte zijn kinderen zelf, daar was hij in militaire dienst al mee begonnen om geld bij elkaar te krijgen.

De bouw van de eerste nieuwe roeiboot moet veel voldoening hebben gegeven. Het bedrijfje kon een oude barak kopen, die was gebruikt voor opvang van Belgen, die vanwege de Eerste Wereldoorlog waren gevlucht naar Nederland. Dat werd de eerste loods.

Zo breidde de werf, op bescheiden schaal begonnen, zich steeds verder uit. In 1936 kwam er een loods bij voor schilderwerk en stalling in de winter. Al snel kwam er een helling van 25 meter, waar schepen tot 200 ton konden worden gebouwd. Sommige binnenvaartschepen, die bij Van der Laan zijn gebouwd, zijn nog steeds in de vaart. De klanten zijn tevreden. Dankbetuigingen stromen binnen. Een voorbeeld van A.H. Beekvelt uit Ouderkerk, geschreven op 12 januari 1925:

"Ik kan niet laten U even te schrijven dat wij zeer in ons schik zijn met de door U geleverde motorboot. De motorboot is zeer mooi en netjes afgewerkt, met de mooien salonroef. Ik ben al in velen schepen geweest maar kan gerust zeggen, nog nimmer zoo'n mooien salonroef gezien te hebben. Wat het loopen betreft, geloof ik niet dat een motorboot mij voor zal komen, daar de boot ene grote snelheid loopt. Wij zijn dan ook zeer dankbaar en zullen dit toonen door een dankbetuiging te laten plaatsen in een blad, en zullen U een ieder aanbevelen, omdat ze nergens beter terecht kunnen".

Terug naar de familie. Dirk van der Laan krijgt één dochter. In 1956 trekt hij zich terug uit het bedrijf. Broer Arie trouwt in 1922 met Klasina van Tol (30.10.1897) uit Hazerswoude, maar met ver teruggaande familiebanden met Woubrugge. Ze krijgen vijf dochters: Margrieta Pieterella, Dirkje Pietje, Hendrika, Neeltje Johanna en Wilhelmina. En twee zonen: Jacob Pieter (18.4.1935) en Pieter Arie (15.10.1937).

Een sfeervolle foto van de werf met veel kinderen en toen nog veel bomen (foto Museum Van Hemessen).

Palan

Gelukkig hebben deze zonen, Jaap en Piet, het in de vingers om het bedrijf van hun vader voort te zetten. Piet volgde de HTS-opleiding scheepsbouw. Hij werkte enige jaren voor de Koninklijke Marine, waar hij naar hartenlust kon ontwerpen. Jaap volgde ook een scheepsbouwopleiding en blonk niet alleen uit als jachtenschilder maar ook in de gehele afwerking van de boten.

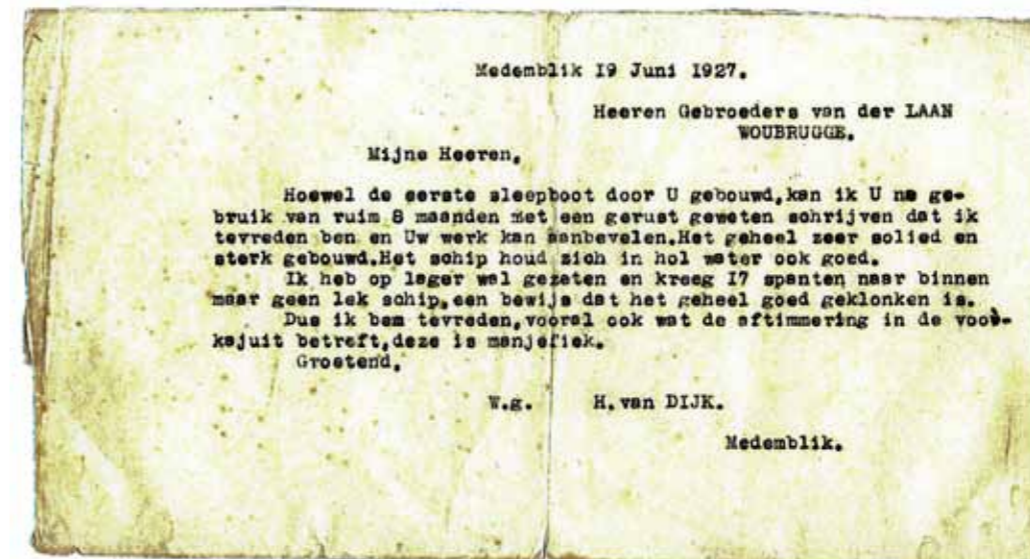
De werf is vanaf 1964 mooie motorkruisers gaan bouwen onder de merknaam Palan, in de watersport een bekende naam. Van der Laan kreeg veel opdrachten via de bekende expo voor waterrecreatie Hiswa. Werd een jacht niet snel verkocht, dan ging het in de verhuur, die steeds belangrijker werd. Door de botenverhuur staat Woubrugge ook bij veel buitenlanders op de kaart.

De oprichters, links Arie, rechts Dirk van der Laan.

Kasboek

Het kasboek van Gebr. Van der Laan begint op 17 juli 1917. Alles werd minutieus handgeschreven

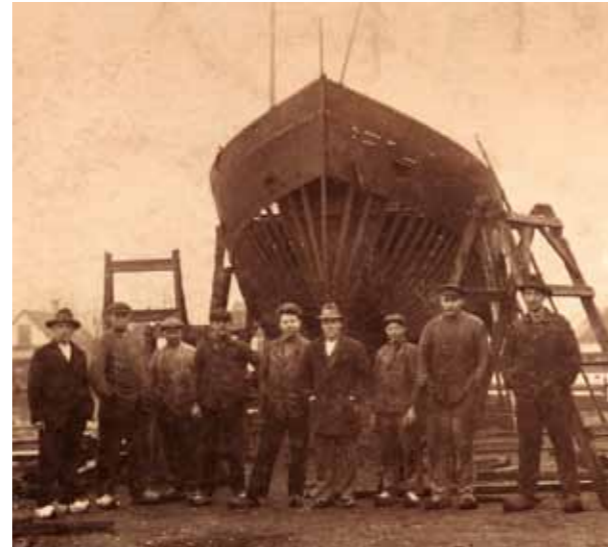
Een door Piet van der Laan ontworpen motorkruiser uit de Palan-serie.

Inmiddels is de derde generatie Van der Laan volop aan de slag. De drie zonen van Piet en Gré van der Laan-Terpstra (getrouwd in 1966) runnen nu het bedrijf. Pieter (28.2.1969), Arie (4.11.1970) en Simon van der Laan (16.3.1977) richten zich vrijwel geheel op verhuur, stalling, reparatie en verkoopbemiddeling. De werkzaamheden zijn door de generaties aangepast. De inzet en het doorzettingsvermogen zijn in de bijna 100 jaar onveranderd gebleven en de klantvriendelijkheid staat steeds voorop. Er is opnieuw voor nageslacht gezorgd. De vaart zit er

nog goed in.

De huidige directie. Links Arie, rechts Pieter, in het midden zittend op de het jacht Simon van der Laan.

Negen man voor een boot in aanbouw. Geheel links met hoed Arie, zesde van links met hoed Dirk van der Laan. Wie weet nog

andere namen? (foto Museum Van Hemessen)

In de oude kantine hangen nog tips voor personeel en directie:
"Blijf je overwerken dan ben je een uitslover; ga je op tijd weg, dan heb je geen hart voor de zaak."

Bronnen:

Streekarchief Rijnlands Midden
Krantenarchief Erfgoed Leiden en Omstreken
Museum Van Hemessen
Boekje Thom de Ridder (zijn schoonvader is broer van de oprichters). Oplage: acht stuks.
Met dank aan mevrouw G. van der Laan-Terpstra en haar neef Arie van der Laan voor alle hulp. <<

Geschiedenis van het toneel in Woubrugge

In het eerste nummer van dit jaar van De Jacobs ladder vroegen we u wie er meer kon vertellen over de geschiedenis van amateurtoneel in Woubrugge.

Leen van Wageningen reageerde direct – zijn verhaal, dat in de jaren tachtig begint, leest u hieronder. Ook Teun Verzaal mailde de redactie, wat resulteerde in een interview met hem en mevrouw Anny den Horder-Bruin.

W.A.T.

De Woubrugse toneelvereniging werd in eerste instantie gevormd door leden van de Katholieke Vrouwenvereniging en Plattelandsvrouwen. Officieel is de Woubrugse Amateur Toneelvereniging op 23 mei 1984 een feit, met Annique Duijvelaar als voorzitter, Lucy van Wageningen als secretaris en Greet van Halteren als penningmeester. Regisseur was pater Raymond Sasse van IJsselt. Er waren twaalf leden.

Later maakten o.a. Jacob Klijnstra, Maurice Diks, Leen van Wageningen, Arjan Koster, Krijna Grandia, Angèle Bergsma en Albert Reumerman in de loop der jaren deel uit van het bestuur.

Geen mannen

Bij het ontbreken van mannelijke leden namen de vrouwen in het begin ook alle mannenrollen voor hun rekening. Voor december 1984 schreef Pater Raymond het kerstspel 'Geboren in een stal'. Hij vond dat Jozef echt door een man gespeeld moest worden en zo kwam Leen van Wageningen in het spel. Spelers van toen waren Lucy Eekelder, Pia Rietveld, Gerrie Muller, Jeane Helmick, Greet van Halteren, Bep van Oostende, Jannie Hoogendoorn, Margreet Oostende. Het kerstspel was natuurlijk geënt op het Bijbelverhaal en het werd gespeeld in de Goede Herder-kerk.

Vanaf dat moment heeft de vereniging elk jaar een of twee stukken op de planken gebracht, aanvankelijk in het voormalige gebouw 'De Wijk'.

In 1988 bracht de groep 'De huistiran' van Godfried Bomans ten tonele, en werd pater Raymond hartelijk bedankt voor vijf jaar regisseren. Leen van Wageningen nam deze rol van hem over.

Ontwikkelingen

In die eerste jaren in het wijkcentrum 'De Wijk' in Woubrugge werd nog gespeeld zonder vast podium. Elke voorstelling moest het podium met losse podiumstukken in elkaar gezet worden, en alle onderdelen op een klein zoldertje opgeslagen. Gelukkig besloot Albert Reumerman in 1995 om een vast toneel te bouwen. En dat was nou net wat we nodig hadden. Zo kon het decor veel eerder worden opgebouwd en kon er in een vaste opstelling worden geoefend.

In mei 1996 deden we een poging om toneel te gaan spelen in Nieuwveen. Het idee was om wat vaker te gaan spelen en juist in andere gemeenten. Uiteindelijk is het er nooit van gekomen. Hoewel de opvoering van 'De geflipte flierefluiter' helemaal rond was met de toenmalige beheerder van de sporthal in Nieuwveen, overleed de vader van één van de spelers in het speelweekend. Derhalve werd de uitvoering afgelast. Daarna gaf de Nieuwveense stichting aan de geplande volgende uitvoering in november niet te willen organiseren. In de negentiger jaren bleek dat we een gezonde toneelvereniging zijn, want ieder jaar krijgen we van de gemeente geen subsidie!

Exit 'De Wijk'

In 1997 kwam het multifunctionele gebouw naast de sporthal ter sprake. Hierbij werd onze vereniging net als andere verenigingen betrokken. We moesten ook wel, want 'De Wijk' moest plat in verband met de uitbreiding van het winkelcomplex. We waren hier vanaf het begin al niet blij mee, maar een paar maanden later bleek dat – ondanks de mooie voorspiegelingen van sporthalbeheerder en

de Stichting bestuurders – het voor ons onmogelijk werd om de kosten te dragen. Om nog maar te zwijgen over de slechte mogelijkheden die ons werden geboden. Er kwam uiteindelijk niet eens een vast toneel in de zaal!

Een geluk bij een ongeluk dat er in Woubrugge een Rooms Katholieke Kerk stond, met een zeer actieve en sociale beheerder. Het was Hein Hoogenboom die ons als vereniging uitnodigde om in de bijzaal van de kerk te komen spelen. Aldus geschiedde. Zo werd de kerk een multifunctioneel gebouw. Er was alleen een klein probleempje: ook hier was geen podium. Niet bij de pakken neer gaan zitten; Jans Oosting ontwierp samen met Martien Blom en Leen van Wageningen een mobiel toneel dat we vanaf november 2001 in de kerk hebben gebruikt. We werden hoe langer hoe handiger om het toneel telkens op te bouwen en waren blij met de opslagmogelijkheid bij Jaap Noordam, ondanks het feit dat we iedere keer de zolder van de aardappelloods op moesten met het bijbehorende stof tot gevolg. Maar met een beetje inzet en vernuft komen mensen een heel eind! In de kerk hebben we maar liefst zestien stukken gespeeld met vooruitstrevende titels, zoals 'Boerenbont met rode lampjes', 'Pension van lichte zeden', 'Nonnen bij Broeders' en 'De erfenisbaby'. Nou niet bepaald stukken die je in een katholieke kerk verwacht. Maar dat kon. We hebben hier dan ook met heel veel plezier gespeeld. Zelfs in de kerkzaal en aan de kant van het altaar!

Eerste jubileum

In november 2005 hebben we ons eerste jubileumstuk gespeeld: 'Pension van lichte zeden'. Hierbij hebben we wel het een en ander uit de kast gehaald. Zo zijn er bekende personen uit Woubrugge geïnterviewd en is een groot aantal oudspelers uitgenodigd voor een korte rol tijdens onze optredens.

In 2007 kregen we het bericht dat de kerk in november 2009 plat zou gaan. Besluit van het kerkelijk gezag. Daar zaten we niet op te wachten. En zeker Hein Hoogenboom niet. Maar wat niet kan, kan niet dus werd het zoeken naar een andere

locatie. Dat was niet eenvoudig. De gemeente wist niet goed raad met deze situatie en er kwam een nieuwe poging om te gaan spelen in het multifunctionele gebouw naast de sporthal. En hoewel de nieuwe beheerder bereid was om van alles aan te bieden, bood het ons absoluut geen soelaas om in deze ruimte te gaan spelen. Het grootste probleem waren niet de kosten, maar de tijd dat het podium kon blijven staan. Slechts twee weken met een afbouw op de zondag na de uitvoering. Dat zagen we echt niet zitten!

Oplossing bij Noordam

Gelukkig vonden we de familie Noordam van de Aspergehof op de Boddens Hosangweg bereid om ons een kans te geven. Nou, die hebben we met beide handen aangepakt en hoewel nog niet alle afspraken schriftelijk waren vastgelegd, kunnen we stellen dat we in een warm bad terecht zijn gekomen. In figuurlijke zin dan, want in de Aspergeloods is het ijskoud. Met heaters en terrasverwarmers hebben onze eerste toeschouwers in november 2009 daar niet veel van gemerkt. Gelukkig konden we het podium hier een jaar laten staan, maar moesten we in april wel aan de bak om het af te breken. En dan weer zoeken naar een plaats voor opslag; gelukkig is deze weer gevonden bij Nolina in Woubrugge. Daar hebben we al een aantal jaren alle podiumstukken kunnen opslaan. Er is zelfs even sprake geweest dat we zouden verder spelen in een van de kassen van Nolina - om verzekerings-technische redenen is dit niet door gegaan.

Dertigjarig jubileum

In november 2010 bestond de vereniging 30 jaar. In ons jubileumstuk hebben we weer een aantal oudspelers uitgenodigd om een klein rolletje mee te spelen.

En nu, in 2015 zijn we al weer vijf jaar te gast op de Aspergehof, waar we kunnen spelen op een vast toneel, waarop we alleen het decor per voorstelling maar hoeven aan te passen! In de loop van de jaren zijn er een aantal leden opgestapt, maar er komen gelukkig nog steeds leden bij. Jammer genoeg zijn dat over het algemeen vrouwen..... dus mannen, laat je niet kennen en kom spelen op

de maandagavonden.

Maar: WAT was niet de eerste toneelvereniging in Woubrugge....

Mevrouw Anny den Horder-Bruin en Teun Verzaal kennen elkaar van de eerste toneelvereniging die Woubrugge rijk was. Teuns vader Han, een bekend Woubrugs gezicht, had van tot 1985 een schoenwinkel annex schoenmakerij op de Comriekade. Ook was hij regisseur van de Woubrugse Toneelvereniging die in eind '57 werd opgericht. Die toneelvereniging kwam voort uit de toneelvoorstellingen die steeds na afloop van de muziekuivoeringen werden opgevoerd. Teun: "Die muziek duurde niet langer dan een uur, en was niet avondvullend. Een toneelstuk daarna was dus een mooie aanvulling." Voor Anny den Horder-Bruin begon het toneelspele al bij het toneelstuk dat elk jaar op de laatste dag van de openbare school werd uitgevoerd. "Ik denk dat Jan Keessen mij daar gezien heeft, want hij vroeg mij later of ik niet wilde meespelen. Toneel zat er altijd al in, mijn opa en moeder speelden thuis ook altijd al tussen de schuifdeuren."

Leukste dorpsuitjes

Het eerste toneelstuk dat door de vereniging werd opgevoerd was op 11 maart in hotel 'Het Oude Raedthuys': 'Schip op het strand'. Kees Kroes, Nel Verzaal, Leni Eskes, Adri Pell, Co van Leeuwen en Nelis Brunt waren de spelers. 'Muziek met bal na!', staat er op het programma dat tevens bewijs van toegang was. Voor fl 1,20 een hele avond plezier: "Dat waren de leukste uitjes in het dorp", aldus Anny den Horder.

"Adri Pell was de beste van allemaal", vervolgt ze. "Als die in deze tijd geboren was, dan was hij een heel bekend acteur geweest. Maar de toneel-

school zat er toen niet in...." Herman Muller is een andere naam die tijdens het gesprek valt. "Dat was de postbode. Die had altijd komische rollen. Hij hoefde zijn hoofd maar om de hoek te steken en iedereen begon al te lachen." Teun herinnert zich nog goed dat zijn zus Joke in een van de toneelstukken Reinier van Egmond moest zoenen. "Maar dat deed ze niet!"

Gerepeteerd werd er altijd bij iemand thuis, maar heel vaak bij Reinier van Egmond.

Namen van andere spelers passeren de revue (in willekeurige volgorde:) Cees van Klaveren, Lenie v.d. Kist, Jan van Klaveren, Toos Harskamp, Ab Brunt, Klaas Harteveld, Philip Eskes, Henk Brunt, Kees Kroes, Wim Zandstra, Cobus Wolvers, Gré Dijkshoorn, Mevrouw Oostende en mevrouw Van Leeuwen.

Voor dit artikel maakten we dankbaar gebruik van het album van Adri Pell, die enthousiast alles over

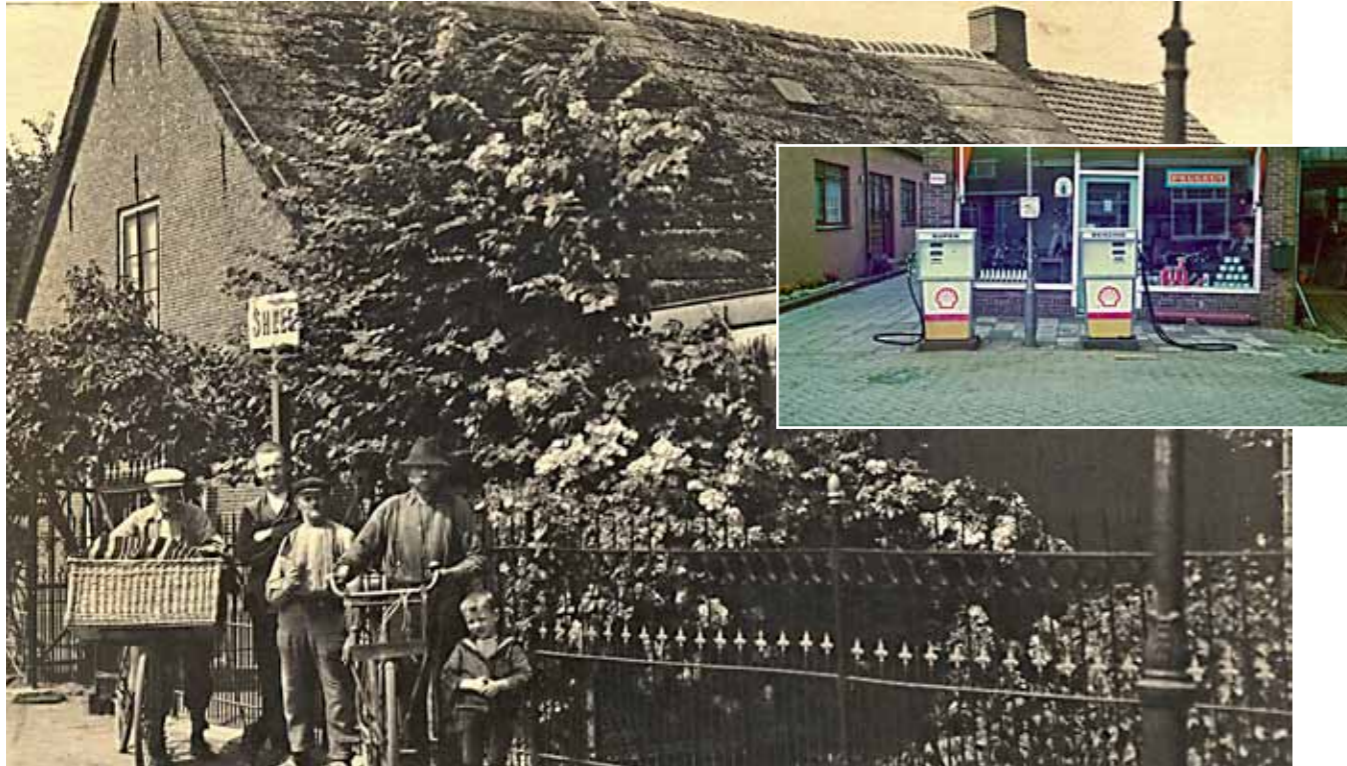

de vereniging bijhield.

V.l.n.r. Jan Keessen, Riet Kamlade, Anny Bruin en Piet Meijerik in 'Wat en ½ Wat' uit 1957, nog voor de oprichting van de toneelvereniging. Onder: Verzaal, kapper en regisseur.

Woubrugge toen en nu

In de Jacobsladder nr. 4 van 2007 staat een interview met de inmiddels overleden Willem Deckers, met de foto die u hierboven ziet. Vroeger was hier een smederij gevestigd, later een winkel mét benzinepomp. Op de foto: v.l.n.r. bakker Van der Voorn, knecht Anton de Belt, Dirk Zoetemelk, Antonius Deckers en de kleine Willem Deckers. Inmiddels is er aan de Kerkstraat 67 flink wat veranderd – zie de foto hieronder.

